

PLUTONIOVÁ DÁMA

LILLI HORNIG,

narozena 22. 3. 1921 v Ústí nad Labem,

zemřela 17. 11. 2017 v Providence

(USA, Rhode Island)

Bylo jich 1 500, vědců, kteří ve službách USA v posledních dvou letech války usilovně pracovali v tajném projektu „Manhattan“ na vývoji atomové bomby. Vedli závod na život a na smrt s atomovými vědci nacistického Německa. A překvapivě někteří z nich mluvili německy. Mezi takové patřila i rodačka z československého pohraničí, chemička Lilli Hornig, která se do Ameriky dostala jako židovský uprchlík. Zatímco její příbuzní v Evropě umírali v ghettech, ona v časovém presu, izolovaná v poušti Nového Mexika řešila dílčí vědecké úkoly na konstrukci plutoniové bomby. Nepůsobila sice přímo v nejužším autorském týmu, ale zainteresovaná v něm byla v osobě svého manžela, předního amerického chemika Donalda Horniga. Don byl dokonce úplně posledním člověkem, který kontroloval před výbuchem první atomovou zbraň světa. Na rozdíl od svého manžela se ale Lilli Hornig po jaderném testu připojila k petici žádající prezidenta USA ušetřit před novou bombou lidské cíle. Ani po válce nezůstávala v manželově stínu, platila za přední americkou bojovnici za rovnoprávnost žen v akademickém světě. Mnohé podněty k tomu si odnesla právě ze své role ženy – vědkyně ve válečném projektu.

UTAJENÁ RODAČKA

„Narodila jsem se tam, co je nyní Česká republika, v městečku, co leží asi padesát mil severovýchodně od Prahy,“ uvedla nepříliš konkrétně ke svému původu v interview pro Nadaci atomového dědictví (*Atomic heritage foundation*) žena, která se řadí mezi tzv. veterány projektu Manhattan. To, že tím „městečkem“ míní Ústí nad Labem, vyšlo najevo úplnou náhodou teprve v roce 2015 v rámci příprav mezinárodní výstavy k výročí konce druhé světové války. Její autor, americký fotograf Paul Saviano, při tvorbě portrétu Lilli Hornig zjistil, že oba toto české město osobně znají. Jeho výstava i s informací o slavné rodačce obratem doputovala do ústeckého muzea. Tehdy čtyřidevadesátiletá pamětnice z Ameriky ještě místním historikům poskytla vzpomínky na své dětství na severu Čech. Do té doby byla považována za jediný český podíl na vývoji atomové bomby účast světově známého fyzika z Brna Georga Placzka.

* * *

Označit Lilli Hornig za Češku v nacionálním smyslu by však bylo velmi zavádějící, vlastně nebyla ani českou Němkou. Pocházela z kosmopolitní židovské rodiny. Otec Erwin Schwenk se narodil v Praze, ale vyrůstal ve Vídni. Matka Rascha pocházela z Litvy, ale dětství prožila v Lodži, Varšavě a ve Lvově. Oba se seznámili na studiích v bavorském v Erlangenu. Brali se roku 1914 ve Vídni a následně žili v Berlíně. Tam vykonávala Rascha lékařskou praxi v nemocnici na pediatrickém oddělení a Erwin coby organický chemik působil na Institutu císaře Wilhelma. Do Ústí nad Labem je zavedla roku 1916 lukrativní pracovní nabídka. Erwin Schwenk nastoupil do vý-

Lilli Hornig

„Narodila jsem se tam, co je nyní Česká republika, v městečku, co leží asi padesát mil severovýchodně od Prahy,“ uvedla nepříliš konkrétně ke svému původu ústecká rodačka, která se řadí mezi tzv. veterány projektu Manhattan. (Ústí nad Labem, 1919)

zkumu barviv ve zdejším Rakouském spolku pro chemickou a hutní výrobu, který patřil k nejvýznamnějším podnikům svého druhu na evropském kontinentě. K tomu učil na obchodní škole. Manželé tu zůstali i po vzniku Československa v roce 1918, byť se oba rozhodli ponechat si rakouské státní občanství. Tak se stalo Československo i rodištěm jejich jediného potomka dcery Lilli.

„Náš dům musel být postaven někdy na konci 19. století, protože na zdech stále byly plynové instalace, ačkoli my už používali elektrická světla. Telefon nikdo neměl; jeden telefon pro celou budovu však byl v přízemí a tatínek ho používal, když chtěl zavolat doktora. Přátelům se netelefonovalo, protože nikdo telefon neměl.

PLUTONIOVÁ DÁMA

Fotografie z rodinného alba Lilly Hornig pořízené ještě v období jejího života v Ústí nad Labem. Snímky objevil syn paní Hornig teprve během příprav této knihy, dosud nebyly nikde publikovány.

Lilli Hornig

